

Calluna

36 (4) 2019

Calluna

ÅRG. 36 2019 NR 4
ISSN 2000-2335

Utgiven i samarbete mellan

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING och
BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Redaktör: Birgitta Herloff Ansvarig utgivare: Birgitta Lindqvist

Redaktionskommitté: Eva Andersson, Evastina Blomgren, Kurt-Anders Johansson, Michael Johansson, Erik Ljungstrand

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING

Bankgiro: 5155-4400 Årsavgift: 150 kr

Adress: c/o Studieförbundet Göteborg–
Sjuhärad
Yxhammarsgatan 8-10 503 31 Borås

Hemsida: <http://vbotaniskaforening.se>

E-post: info@vbotaniskaforening.se

STYRELSE:

Ordf: **Birgitta Lindqvist**
Forbondegatan 27 462 41 Vänersborg
0701-736214
birgitta.lindqvist97@gmail.com

V ordf: **Lennart Sundh**, SUNDH MILJÖ
Odengatan 24 C 521 46 Falköping
0709-667959 hem: 0515-16759
sundh.miljo@telia.com

Sekr: **Rolf-Göran Carlsson**
Södra Bergvägen 13 541 31 Skövde
0500-471411 / 0705-713435
rolf-goran.carlsson@telia.com

V. sekr: **Peter Laudon**
Ryttaregårdsvägen 14 532 73 Varnhem
0511-60586 / 0706-520911
peterlaudon1@gmail.com

Kassör: **Olof Janson**
Kårtoorp 1 533 97 Götene
0511-53026, 53016 / 0705-690386

Övriga: **Gösta Börjeson**
Dammgatan 10 566 32 Habo
036-40611 / 0705-957096
gosta.borjeson@telia.com

Kurt-Anders Johansson
Henrik Gjutares gata 36 B 541 45 Skövde
0500-411780 / 0706-301736
johansson.kurt-anders@telia.com

Michael Johansson
Bodagatan 27 507 42 Borås
0704-552247 / 0723-184581
ambrosia20@live.se

Erik Ljungstrand (se högerspalten)

Enar Sahlin (se högerspalten)

Rapportmottagare: Lennart Sundh

Floraväktarsamordnare: Michael Johansson, Enar Sahlin

Exkursjonskommitté: Peter Laudon, Erik Ljungstrand

Hemsidesansvarig: Lennart Sundh

Botanik i Väst-ansvarig: Lennart Sundh

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Plusgiro: 52 41 55-9 Årsavgift: 150 kr

Adress: Botanhuset
Box 461 405 30 Göteborg

Hemsida: <http://www.bfig.se>

E-post: botaniska.foreningen@bfig.se

STYRELSE:

Ordf: **Aimon Niklasson**
Trolltjärn 18 436 40 Askim
0736-254461
aimon@bahnhof.se

V ordf: **Börje Wernersson**
Heljereds Byväg 13 428 36 Källered
0737-255678
borje.wernersson@gmail.com

Sekr: **Erik Ljungstrand**
Järkholmsvägen, pl 614 436 56 Hovås
0708-559628

V sekr: **Johan Grudemo**
Majstångsgatan 10 414 72 Göteborg
031-7151818 / 0725-032320
johan@kitas.se

Kassör: **Sören Svensson**
Båtsman Gräs gata 11 422 57 Hisings Backa
031-523865 / 0703-222403
soren.svensson@mbox303.tele2.se

Övriga: **Ragnhild Crawford**
Önneröd 150 442 72 Kärna
0303-226123 / 0766-226123
ragnhild.neil.crawford@gmail.com

Claes Gustafsson
Storesandsvägen 7 430 82 Donsö
0703-210641
claes.gustafsson@bioenv.gu.se

Enar Sahlin
Ekegränden 2 438 53 Hindås
0301-10848 / 0706-604919
enar.sahlin@telia.com

Staffan Wall
Gibraltargatan 44 412 58 Göteborg
031-160560 / 0766-346240
staffanwall195@gmail.com

Floraväktarsamordnare: Enar Sahlin

Exkursjonskommitté: Eva Andersson, Johan Ennerfelt,

Johan Grudemo, Lars Johnson, Erik Ljungstrand

Eftersitskommitté: Stina Andersson, Gunilla Tochtermann

Hemsidesansvarig: Aimon Niklasson

Botanik i Väst-ansvarig: Börje Wernersson

Ordföranden i BFiG har ordet

Aimon Niklasson

Trolltjärn 18, 436 40 Askim, aimon@bahnhof.se

När du får denna tidskrift i din hand har vår förening funnits i ett helt sekel.

Det är stora förändringar som skett från tiden då ”Is-Calle” och hans vänner startade vår förening och jag tänker då inte i första hand på den globala uppvärmningen. Mycket av vad som skett i föreningen har beskrivits i *En frisk och blomstrande perenn* av Gustaf Bernström för de första 70 åren, och nu har Birgitta Herloff med osvikligt nit fortsatt att beskriva verksamheten fram till nutid. Förutom att du själv läser den hoppas vi att boken också kan vara en trevlig och inspirerande gåva till andra botanikintresserade åtminstone i västra Sverige.

Carl Skottsberg var långt före sin tid och man undrar vad han tänkt om den utveckling som skett exempelvis inom genetik för förståelsen av växternas utveckling och släktskap och utbredning på jorden. Genom hans fossilfynd i södra Sydamerika av ett blad tillhörande en växtfamilj, som då bara var känd från södra Afrika, lades en av de första grundstenarna i accepterandet av kontinentaldriftsteorin – dock långt senare. Troligen hade han förundrats över bildbehandlingsteknik och den enorma utvecklingen av kommunikationen mellan människor och den snabba spridningen av information och tidskrifter. Därmed inte sagt att kunskapen om växterna ökat i samma takt eftersom

det kräver eftertanke, tid och insikt om att allt inte finns på nätet och därmed riskerar att glömmas bort, nonchaleras eller i bästa fall återupptäckas. Att inom någon minut kunna få en karta över en rapporterad växtart i hela vårt avlånga land via Artportalen, skulle nog gjort honom häpen men även han skulle säkert haft synpunkter på tillförlitligheten så länge valideringen inte är bättre än idag.

Nu är det tid att blicka framåt. Ja, uppvärmningen och spridandet av invasiva växter kan vi som förening inte påverka i någon större utsträckning. Rapportera kan vi förstås men det räcker ju inte.

Att bevara blomsterrika marker går! Det har personer som till exempel Stina Andersson och Ingemar Jonasson med sina ”medhjälpare” visat på ett övertygande sätt och förtjänstfullt dokumenterat.

Vi har nu en ålderspyramid i föreningen som för framtiden behöver föryngras (liksom vår styrelse) och vi hoppas, att vi exempelvis via sociala medier, studiecirkel och vårt fortsatta arbete med utflykter och föredrag samt inte minst floravårdsverksamheten (vad har väl geo-caching eller Pokemon att erbjuda i jämförelse?), över tid skall kunna förändra detta.

Tack alla som deltagit i arbetet under året och med önskan om en God fortsättning år 2020!

Linnénätet i västra Götaland

Jan Thomas Johansson¹ (text och foto) och Mariette Manktelow² (text)

¹Tordmulevägen 7 C, 227 35 Lund, janthomas.johansson@bahnhof.se

²Lillvreta 77, 755 96 Uppsala, mm@florahistorica.se

Våra fornlämningar och historiska urkunder är objekt som vi på goda grunder anser förtjäna lagligt skydd, något som känns närmast självklart för de flesta av oss. Tre andra företeelser är dock minst lika viktiga som kunskapskällor till det förflutna.

- *Språket*. Det utvecklas och förändras fortlöpande och många anser rentav att språken förflockas i nutiden. Klart är att språken alltmera fjärrar sig från sina ursprung.

- *Ortnamnen och marknamnen*. De lever kvar på vägskyltar och kartor som minnen från det förflutna. Visserligen är många av dessa tryckta platsnamn förvanskade av lantmätare, kartritare och andra utolkare, men de finns där likväl och många går att tolka med hjälp av historiska källor.

- *Växterna och växtnamnen*. Växterna förflyttar sig inte. Antingen finns de på sina växtplatser eller också har de försvunnit. Förbluffande många har dock lyckats hålla sig kvar i århundraden på samma ställen. De har mot alla odds överlevt genomgripande förändringar i samband med skiften inom jordbruk, omställningar inom skogsbruk, tätortsexpansioner och andra former av exploatering. De står kvar som tysta vittnen, vilka kan berätta om det äldre bondelandskapet eller andra försvunna miljöer. Men i vår tid dör dessa vittnen bort med en aldrig förut skådad hastighet. Och tillsammans med växterna själva förflyktigas även kunskapen om de gamla folkliga växtnamnen, som i sig också är viktiga fornminnen.

Vi har nyligen startat ett riksomfattande försök att hejda försvinnandet av åtminstone en del av de gamla växtplatserna. Detta försök har vi döpt till Linnénätet. Namnet har vi valt på grund av att Carl von Linné alljämt är en internationell symbol för det svenska naturvetenskapliga arvet. Linné hade en djup förståelse för växternas och kulturens ömsesidiga beroende och det är ytterligare en anledning till att vi har honom som ledstjärna och föredöme.

Vad innebär Linnénätet?

Linnénätet är ett nationellt projekt för att bevara äldre växtplatser, där växterna lever kvar ända sedan den tid då de först upptäcktes på sina lokaler. För att projektet inte ska bli alltför omfattande, begränsar vi oss till växtlokaler från tiden före 1850-talet. Ju större antal växtplatser som tas med, desto större blir även arbetet med att skydda och vårda dem. Lokalerna ska vara dokumenterade genom publicerade eller opublicerade källor och/eller herbariematerial och förekomsterna ska ha en dokumenterad eller trolig kontinuitet. Arterna får alltså inte ha dött ut och sedan återintroducerats från en annan lokal.

Typlokaler är de internationellt sett viktigaste växtplatserna. En typlokal är den plats där typmaterialet för ett taxon (art, underart, varietet etc.) samlades in och detta material ligger till grund för definitionen av detta taxon. Sådana förekomster har därför ett stort vetenskapligt värde. Om det insamlade typmaterialet går förlorat, vilket stundom händer, så kan man hämta nytt material från typlokalen. Fortfarande finns några sådana typlokaler kvar i vårt land. Vi anser att Sverige liksom andra länder har ett internationellt ansvar för att bevara typlokalerna.

Även platser där man har gjort det första fyndet för Sverige eller för en region har stort intresse. Ofta sammanfaller detta kulturhistoriska intresse med bevarandet av den biologiska mångfalden. Det stora flertalet äldre växtlokaler är sedan länge förstörda eller också har arterna dött ut av andra skäl. När man började granska område efter område i samband med de nya landskapsinventeringarna, stod det dock klart att förbluffande många av de äldre växtplatserna fanns kvar. Landskapsfloraprojekten har även fördjupat våra kunskaper om dessa lokaler och de hot som finns. Flera växtplatser som var kända redan under 1500-, 1600- och 1700-talen kan faktiskt ännu återfinnas och från 1800-talet är många bevarade. Vi tycker att även sådana växtlokaler bör skyddas, dock med något lägre prioritet än typlokaler. Våra dagars Floraväkteri och kulturvård har gett oss nytt hopp om att åtminstone en del av dessa historiska växtplatser ska kunna bevaras för framtiden.

Ramar för växtlokaler som bör bevaras

Lokalerna ska vara dokumenterade genom skriftliga källor eller herbariematerial

Det är viktigt att växtlokalerna är väl dokumenterade. Typlokaler är vanligen förbundna tidigast med 1700-talet, eftersom arternas vetenskapliga namn aldrig hämtas från äldre litteratur än Linnæus' *Species Plantarum* från 1753. Källorna återfinns ofta i publikationer, men äldre artbeskrivningar i stil med Linnés saknar ofta typ- och herbariematerial, eftersom det på den tiden inte fanns några internationella regler om detta. Källan till växtlokalen kan då finnas i opublicerat material. Beträffande de första fynden för Sverige eller ett landskap kan det vara lokaluppgifter från 1500- och 1600-talen. Det är dock ofta svårt eller omöjligt att säkert identifiera äldre lokaluppgifter, men några platser är så preciserade att de går att återfinna.

Förekomsterna ska ha en dokumenterad kontinuitet

Det är svårt att bevisa att en växt har funnits på samma ställe i flera århundraden. Om växtlokalen har besökts och dokumenterats skriftligt eller genom upprepade herbarieinsamlingar, ökar dock sannolikheten för att den har en kontinuitet sedan tiden för den ursprungliga dokumentationen. Kontinuiteten hos en växtlokal får bedömas från fall till fall.

Den genetiska uppsättningen får inte ha förändrats radikalt

Det är naturligt att en population ändrar sin genetiska uppsättning över tid, men det sker i regel mycket långsamt även över några hundra år. En inplantering av främmande individ kan emellertid radikalt förändra den genetiska uppsättningen. För att omfattas

av Linnénätet bör inplanterade individ komma från en plats så nära den ursprungliga lokalen att de kan räknas till samma population, det vill säga vara genetiskt lika. Detta måste bedömas från fall till fall, eftersom växtpopulationers geografiska genflöden varierar mellan olika arter.

Under de senaste decennierna har ett allvarligt hot mot historiska populationer uppkommit. Det gäller den omfattande inplantering och insådd av svenska vilda arter som sker i tätbebyggda områden och längs vägar. De företag som har specialiserat sig på att förmedla växter till sådan nyplantering och nysådd använde tidigare delvis utländskt växtmaterial. Numera används visserligen till stor del svenskt material, men bara undantagsvis från närbelägna populationer. Problemet här är att det införda, genetiskt främmande växtmaterialet ofta inte dokumenteras, men överlever och sprider sig.

Prioriteringsordning för växtplatser i Linnénätet

Resurserna för bevarande av biologisk mångfald är begränsade och därför måste vi prioritera de objekt som berörs av Linnénätet. Vi föreslår således följande tre prioriteringsklasser.

1. Främst prioriteras typlokaler samt andra platser och områden av stort internationellt vetenskapligt värde, t.ex. primärfynd som har gjorts av Carl Linnæus. För arter, underarter etc. som saknar typmaterial eller där typmaterialet har gått förlorat är t.ex. områdena för Linnæus' exkursioner kring Uppsala, *Herbationes Upsalienses*, av största vikt att bevara. De är platser där vi genom exkursionsprotokoll vet att Linnæus studerade många av de svenska arter som han namngav.

2. I den näst högsta prioritetssklassen återfinns växtplatser som representerar första fyndet i Sverige av en art, som är känd från andra delar av världen.

3. I den tredje prioritetssklassen har vi placerat övriga växtlokaler funna (med några undantag) före 1850-talet. Detta är naturligtvis den mest omfattande kategorin och därför måste man även prioritera inom denna. Man kan säga att ju äldre förekomsten är desto högre bör den prioriteras. Av särskilt stort värde är kanske också primärfyndet för en region av en art som redan är känd från andra delar av Sverige. Förekomster av arter som uppvisar en minskande trend i landet som helhet bör också prioriteras högt inom denna klass. Många av dessa arter är även föremål för floraväkteri och vissa av lokalerna är skyddade enligt lag.

Arter som bör prioriteras bort

Det är viktigt att i detta sammanhang klargöra vilka arter och deras förekomster som inte kan anses höra hemma i Linnénätet och som alltså bör prioriteras bort.

1. Arter som är allmänna eller tämligen allmänna – och i vissa fall rentav expanderar – i Sverige. Typlokaler för sådana arter eller underarter bör givetvis prioriteras i den högsta klassen.

2. Arter för vilka identifieringen är osäker. I många fall var den taxonomiska uppfattningen i äldre tider annorlunda än i våra dagar och det kan därför vara omöjligt att säkert avgöra vilken art som avses. Här är herbariematerial helt avgörande.

3. Förekomster som inte något så när kan preciseras geografiskt. I de äldre publikationerna är lokaluppgifterna ofta ospecificerade beträffande den geografiska avgränsningen. Om vi ska kunna infoga sådana växtplatser i Linnénätet, måste vi definiera dessa gränser och det blir då ofta en subjektiv bedömning. En numera vanlig definition av lokal är att växtpopulationerna inte ska befinna sig mer än 300 m från varandra. Är avståndet större, betraktas alltså förekomsterna som olika lokaler. För vissa arter skulle man kunna lösa problemet genom att utvidga lokalbegreppet till någon kilometer eller ännu mera. För talrika arter anges inte ens ungefärliga växtplatser, men för andra kan uppgifter på herbarieark ge ledning.

Att dra gränslinjer mellan sådana arter som bör tas med i Linnénätet och sådana som kan uteslutas måste dock bli föremål för subjektiv bedömning och avgöras från fall till fall.

Hur är Linnénätet tänkt att fungera?

En stor del av de förekomster som blir aktuella för Linnénätet står redan under skydd och övervakning, ibland genom välskötta reservat men ofta genom det nationella floraväkeriet. Denna verksamhet koncentrerar sig emellertid på arter som är rödlistade nationellt och/eller genom EU-direktiv, medan många av dem som omfattas av Linnénätet inte finns med på rödlistan. Växtplatsen kan dock ha ett betydande vetenskapligt, lärdomshistoriskt eller på annat sätt kulturhistoriskt värde. Det kan exempelvis vara växtlokaler som nämns i Linnæus' landskapsresor, hans exkursionsprotokoll eller i andra av hans publikationer. Sådana platser är ofta uppmärksammade internationellt och vissa av dem lockar turister. Det är således inte en slump att vi har valt namnet Linnénätet för detta projekt. Många av växtplatserna är samtidigt de sista vittnesbörden om ett numera försvunnet odlingslandskap. Dessutom kan lokalen representera ett slags minnesmärke över en mycket känd forskare eller annan person, förutom Linnæus även exempelvis Anders Jahan Retzius, Göran Wahlenberg, Lars Levi Læstadius eller Elias Fries.

Ett särskilt problem utgör de värdefulla förekomster, som inte omfattas av vare sig artskydd, floraväkeri, Natura2000-bestämmelser, reservat eller andra officiella aktiviteter och regelverk. Man skulle kunna bilda regionala eller lokala nätverk som tillsammans försöker bevara sådana historiska växtplatser som inte omfattas av något dylikt officiellt program. Några av de viktigaste av dessa lokaler kan kanske i framtiden rentav få lagligt skydd och officiell vård. Därför är det viktigt att även myndigheter och politiker engageras i Linnénätet. Författarna tar tacksamt emot förslag från regionala botanister om hur ett sådant nätverk skulle kunna se ut.

Det har under diskussioner med floristiskt intresserade personer visat sig att utplantering av uppodlade växter är en mycket kontroversiell fråga. När det gäller denna del av problemkomplexet, måste vi således försöka nå lämpliga överenskommelser och kompromisser. Vi har flera exempel på att man under många år förgäves har försökt att rädda en art på sin ursprungliga lokal. Är det då rätt eller fel att ta frön eller sticklingar från de sista exemplaren på lokalen innan de har dött ut helt, odla upp dem i trädgård eller växthus och sedan plantera dem antingen på ursprungslokalen eller på helt nya

platser med lämpliga miljöförhållanden? I sådana fall kan man eftersträva att om möjligt återställa den ursprungliga lokalen, när man har fått ökade resurser och kunskaper, och därefter återintroducera arten.

Det är inte vår avsikt att det ska bli ett omfattande merarbete åt alla de duktiga floraväktare och inventerare som sliter runtom i vårt land. Åtskilliga av Linnénätets arter rymms inom Floraväktariets arbetsområden. Insatserna måste stå i paritet med tillgängliga resurser och det är därför som vi har delat in de aktuella arterna i prioriteringsklasser. Den nödvändiga insatsen varierar även mellan olika lokaler. En art i en fjällbrant eller en redan skyddad skog kräver förmodligen inte lika stora skydds- och räddningsinsatser som en art i en sydsvensk betes- eller slättermark, kalkkärr eller tätortsnära områden. Antalet åtgärdsarter varierar också mellan olika landskap.

En av Linnénätets viktigaste uppgifter är att försöka samordna skyddet av landets kvarvarande historiska växtlokaler. Nätverket är tänkt att knyta samman de olika lokala bevarandeprojekten och förankra dessa djupare på såväl regional som nationell nivå. En gemensam informationsbas finns i Artportalen, där vi har tänkt att man ska kunna rapportera händelseutvecklingen på de olika lokalerna. Detta sker redan beträffande de rödlistade arterna, som är föremål för floraväktande.

För att få ett enkelt redskap där intresserade kan delta och följa upp växtplatser inom Linnénätet har vi skapat ett projekt i Artportalen (www.artportalen.se) med namnet "Linnénätet" (under Kärllväxtinventering). I det första steget uppmuntrar vi botanister i landet att skriva in fynd från listan med Kategorierna 1 och 2. Planen är att projektet "Linnénätet" ska ha ett liknande upplägg som Floraväktariets olika projekt i Artportalen, det vill säga med möjlighet att följa upp växtplatser med jämna mellanrum.

Nu ska vi titta på några lokaler, som kanske kan vara lämpliga objekt för Linnénätet i Västra Götalands (Bohuslän, Dalsland, Västergötland) och Hallands län.

Förslag på växtlokaler som skulle kunna ingå i Linnénätet

Nedanstående förteckning över historiska lokaler i västra Götaland är enbart ett urval och kan göras betydligt längre och annorlunda. Sammanställningen grundar sig på Hallandsfloran (Georgson m.fl. 1997), Bohuslänsfloran (Blomgren m.fl. 2011), Dalslandsfloran (Andersson 1981), Västgötafloran (Bertilsson m.fl. 2002), Prima loca plantarum suecicarum (Nordstedt 1920), Artportalen (läst 2018-12-18) samt resultaten av en enkät som skickades ut under 2017. Några av arterna är förgäves eftersökta och verkar vara utdöda på sina gamla växtplatser, men vi har tagit med vissa av dem som exempel på hur Linnénätets källmaterial kan se ut.

Arter som med största sannolikhet sedan länge är utdöda på sina primärlokaler eller för vilka primärförekomsterna är alltför ospecificerade är tryckta med mindre stil.

Kategori 1. Typlokaler och andra lokaler av stort internationellt intresse

Kalknarv *Arenaria gothica* Fr. Göran Wahlenberg noterade kalknarv på Kinnekulle: "Kinnekulle, Martorp 1821" (i manuskript enligt Bertilsson m.fl. 2002). Den benämndes av Göran Wahlenberg (1821) "*Arenaria ciliata* β *multicaulis*" eller bara "*Arenaria ciliata* β " (Wahlenberg 1824), men beskrevs som art av Elias Fries från Västergötland, "petris calcareis ... in Kinnekulle in Martorps Klint etc.", och Gotland (Fries 1839). Hos Wahlenberg (1824) står det något utförligare bland annat

"Kinnekulle supra Martorpsklev vel in Martorpsklint alibique frequenter [ung.=ovanför Martorpsklev eller på Martorpsklint annorstädes riklig]". Det går knappast att fastställa den exakta växtplatsen, men kanske avsåg Wahlenberg klinten och klevan ovanför Martorps by i Husaby socken. Det området är numera delvis igenvuxet och det torde vara svårt att i våra dagar finna lämpliga miljöer för kalknarv där, men kanske ovanför klinten? Från Martorp i Husaby finns inga rapporter av arten under de senaste 30 åren (Enar Sahlin, i brev till förf.; Artportalen). Närmast finns den på Österplana hed och några intilliggande områden i Österplana, Västerplana, Medelplana och Kestads socknar (Artportalen).

Kategori 2. Första litteraturuppgift för Sverige

Luktsmåborre *Agrimonia procera* Wallr.: "Finnes på Koön, Brännö, Hinsholmen etc. i Götheborgs skärgård" (Lindeberg 1852, som "*Agrimonia odorata*"). Luktsmåborre finns förmodligen kvar på åtminstone någon av holmarna. Arten brukar tåla ett visst mått av igenväxning.

Kantlök *Allium lusitanicum* Lam.: "Växer i Dalslands bergstrakt på små soliga, af buskar omgifna bergkullar vid södra ändan af sjön Stora Lee, så väl på sjöns östra sida vid Bältnäs, som på den vestra nedanför Strand." (Myrin 1831). Strand är en gård belägen ca 400 m V om Stora Lee och ca 3 km N om Dals Ed. Claes Kannesten gav oss följande upplysningar (brev till förf.) beträffande kantlökens förekomster vid Stora Lee: "Kantlöken är noterad 1925, 1930–36 och 1953 (strandklippa N om Strands båtplats). Vid inventering 2010 inga fynd vare sig vid gården eller vid sjön. På Artportalen finner man i området fyra prickar varav en vid gården ... och tre vid sjön. Kantlöken är ju en Floraväktarart och två av prickarna har ID-nummer: OD-Dal-0109 resp. 0110. På Skogskartan ser jag att området närmast sjön är markerat som 'Naturvärde'. 'Bältnäs' c. 1 km NO om Dals Ed. I området ligger en flock artportalprickar (sex st.) som har namn med Bältnäs men också Björkebacken (en gård längre åt NO). Två prickar har ID-nummer: Björkebacken OD-Dal-0023. Anges i området noterad 1974 och 1988. Själva Bältnäs har nr. OD-Dal-0009 och denna lokal torde vara den klassiska. Den har dessutom koordinater med närgräns 10 m. Här noterad 1930–36, 1952, 1974, 2006 och 2010. De två senare årtalen med 3 resp. 23 exemplar. Lokalen tycks vara skyddad via Naturvårdsavtal. Jag har hört att växtlokalen har slyat igen en del och jag tror att åtgärder är insatta mot detta." Enligt Artportalen rapporterades år 2017 ett blommande exemplar

vid Bälån av Claes Kannesten, men 2018 återfanns den inte där (C. Kannesten, O. Elvingson, Artportalen).

Oxtunga *Anchusa officinalis* L.: Enligt Olof Bromelius (1694, sid. 6) förekom ”Anchusa vulgaris ... Raro hæc hic reperitur, sed copiosa Circa arcem Varbergensem [ung.=här [vid Göteborg] sällan funnen, men riklig omkring Varbergs fästning]”. Arten finns alltså i området kring Varbergs fästning. Oxtunga är visserligen en ganska vanlig art i södra Sverige, men uppgiften är redan från 1694 och förtjänar därför viss vördnad.

Bågstarr *Carex maritima* Gunnerus: Elias Fries rapporterade denna art från ”In littore marino Hallandico ex. gr. ad Halmstad” (Fries 1814; belägg i UPS 1812 och senare). Den senaste uppgiften enligt Artportalen är från Gullbranna i Eldsberga (Halland) maj 2005 och då rapporterades ca 70 plantor/tuvor. Om arten finns kvar på lokalen, är det mycket viktigt att bevara den. Det äldsta belägget från Bohuslän härstammar från 1835 och är ”samlat av okänd person på Nord-Koster” i Tjärnö s:n (Blomgren m.fl. 2011). Den närmaste nutida lokalen är belägen på Syd-Koster (Tjärnö s:n), på strandäng SO om Breviks fiskehamn samt på sandstrand 400 m NV om Kilesands brygga (Blomgren m.fl. 2011; Artportalen; Kjell Emanuelsson, i brev till förf.).

Västkostarv *Cerastium diffusum* Pers.: ”ymnig på Halleskär [i Öckerö kommun] och kringliggande öar” (Lindeberg 1854), ”in locis depressis pinguibus (raro arenosis), aqua salsa nonnumquam inundatis, insularum extra [ung.=i näringsrika sänkor (sällan sandiga), ibland översvämmade av saltvatten, på öar utanför] Gothoburgum *Halleskär*, *Buskär*, *Warö*, etc.” (Lindeberg 1858). Arten finns förmodligen kvar på Lindebergs lokaler.

Strandkål *Crambe maritima* L.: ”Växer på en stor del holmar vid stränder i sanden ock stengruset, samt bland klappuren der andra örter ei kunna komma fort, til exemp. på Lugnholmen [Lyngholmen] utan för Strömstad, Linghud [Lynghuvudet], stora svangen [Svängen], Olaskär [Olasskär] i Tanum, samt åtskillige andra långs efter hela siökanten” (Kalm 1743). Arten är ganska vanlig i Bohusläns skärgård och finns kvar på åtminstone vissa av dessa växtplatser (Erik Ljungstrand, i brev till förf.). Det är värdefullt om denna eller dessa förekomster kan bevaras.

Fingerborgsblomma *Digitalis purpurea* L.: ”ymnig i en skog vid byarne Bodeland och Utgård i Quille socken [i Bohuslän]: Stud. Linderot” (Wikström 1824; Düben 1843). Ibland kan det vara besvärligt att försöka skilja vildväxande från förvildade förekomster, men Linderots lokal representerar högst sannolikt en inhemsk population. I senare tid är arten känd från Utgård och sju andra lokaler (bland annat ett hygge nära Rönningen 2013) i Kville socken (Kjell Emanuelsson och Erik Ljungstrand, i brev till förf.; Artportalen). Det är väsentligt att försöka rädda kvar några av de sannolikt vilda förekomsterna i Kville.

Fingerhirs *Digitalia ischaemum* (Schreb.) Schreb. ex Muhl.: ”*Panicum sanguinale*. Osbeck P. *Hollandia*. *Hasslöf*”, publicerad i ett tillägg i den andra upplagan av Linnés

Fauna Suecica (Linnæus 1761, sid. 557). ”*Panicum sanguinale*. Uti Haslöfs åkrar. O[sbeck]. I Söndrums Prästegårds trädgård.” (Montin 1766). Året 2018 har varit ett gott år för fingerhirs i Skåne och kanske finns det alltså chans till återfynd även i Hasslöv.

Drakblomma *Dracocephalum ruyschiana* L.: ”in Westrogothiæ Olleberg. Boström, & Ahlinsåhs D. Leche” (Linnæus 1755). Drakblomma finns inte kvar på Ålleberg, men väl på Trosseberg V om Ålleberg (Enar Sahlin, i brev till förf.).

Trollsmultron *Drymocallis rupestris* (L.) Soják: Bromelius (1694, sid. 92–93) omnämner från Göteborgstrakten ”Quinqve folium ... Jordbärs Femfingeråssört/eller Femfingersört med Smultrone Blad och Blomma”, som sannolikt åsyftar trollsmultron. Arten fanns enligt Linnæus (1747) kring ”Lusthusbacken, som låg emellan Höjentorp och Warnhems Klåster”. Peter Laudon har meddelat oss (i brev till förf.) att Lusthusbacken (Drottningkullen) i dag

närmast är en lund. Trollsmultron verkar vara försvunnen därifrån, men ca 400 m ONO Lusthusbacken ligger en nord-sydlig ås där det växte fem blommande individer 2014. Vid besök på lokalen år 2017 syntes inga trollsmultron och lokalen var hårt betad. Vi ska nog inte räkna ut trollsmultron ännu på denna lokal. Om arten finns kvar, är den skyddsverd då den är belägen nära intill Linnæus' primärlokal.

Skogssvingel *Drymochloa sylvatica* (Pollich) Holub: ”Magister Mathesius ... har också på affallet från Hunneberg midt emot Bursle Gästgivaregård funnit *Festuca silvatica* Vill.” (Lindgren 1842), ”år 1841 på ett inskränkt område, men talrikt” (Mathesius 1854), ”ad latera montis [på sidor av berget] Hunneberg Vestrogothiæ” (Fries 1842). Enligt Artportalen finns inga uppgifter under 2000-talet från denna lokal och det är tveksamt om arten ännu finns på sin primärlokal.

Hårginst *Genista pilosa* L.: ”Crescit in loco editiori copiose ad prædium Stiernarp in Hallandia & alias nuspiam” (Leche 1744a). ”Emellan Stjernarp och Ilsberga kyrckja bekläder hon hela backarna med sina gula blommor” (Leche 1744b). *Genista pilosa* omnämndes även av Linnæus (1755): ”Habitat in Hallandia tota vulgaris, sed vix extra hanc provinciam.” Uppgiften torde han ha fått från Leche, som i brev till Linnæus hade uppgett *Genista pilosa* ”ad templum Ilsberga in Hallandia loco editiori ad Halmstadium” (Gertz 1947). ”*Genista pilosa*. Til största myckenhet bland Ljunget här neder i S. Halland, särdeles på små flygsands-backar. Vore därföre tjenlig, jämte andra växter, at sås til flygsandens stadgande.” (Montin 1766). Det finns åtskilliga uppgifter om hårginst från Eldsberga socken i Artportalen under de senaste 30 åren.

Färgginst *Genista tinctoria* L. (troligen ssp. *tinctoria*): Både Leche och Linnæus skrev om denna färgväxt: ”ad viam inter prædia Börstorp & Slättevalla in territorio Westrogothiæ Vasbo” (Leche 1744a), ”i Valsbohärad i Västergöthland emellan Börstorp och Slättevalla vid et torp har jag funnit denna nyttiga växten tämmeligen ymnog” (Leche 1744b), ”ad agrorum margines in Westrogothia inter prædia Börstorp & Slättevalla. J. Leche. in monticulo paræciæ Malmae versus Hunneberg Westrogothiæ. A. H. Wrangel” (Linnæus 1755). Leches lokal går tyvärr inte att exakt fastställa. Arten är vanlig i

Lyrestad och angränsande socknar (Bertilsson m.fl. 2002) och i sen tid observerad även i Börstorp 1976 (Enar Sahlin, i brev till förf.) och Slättevalla.

Klockgentiana *Gentiana pneumonanthe* L.: Sperling (hos Bartholin 1662) noterade under sin resa upp genom Halland 1623 arten ”Pneumonanthe in pagi Murup [Mårup] in arvis”. Det är högst sannolikt att uppgiften gäller just klockgentiana, även om tolkningarna av flertalet växtnamn hos Fuioren och Sperling (Bartholin 1662) är mer eller mindre osäkra. Däremot är det tveksamt ifall arten finns kvar i området. I Artportalen finns uppgift från 2018 om 3 ex. i Lönestig, Stubbhult (Morups socken). Denna förekomst torde vara den i nutid närmast belägna i förhållande till primärlokalen och

bör i görligaste mån vårdas så att klockgentianan kan överleva och föröka sig där. Om möjligt bör frön insamlas på lokalen och material odlas upp för utplantering där.

Krypfloka *Helosciadium inundatum* (L.) W. D. J. Koch: ”Sison inundatum Växer i en bäck nära Varberg åt Morupshället, ymnigt” (”I handskrift 1789 av Osbeck från Ö. Karup Hemmeslöf” enligt Georgson m.fl. 1997). I Osbecks anteckningar (efter 1788) i hans eget exemplar av Flora Hallandica står ”Sison inundatum. Wid gölar på utmarken wid Skummeslöf” (Gertz 1946). Fries (1817b) formulerade det sålunda: ”Sison inundatum Crescit in rivulo prope Varberg (1/4 milliar.) versus Morup, copiose”. Det är tveksamt huruvida krypfloka finns kvar i området. Enligt Artportalen finns krypfloka alltjämt i Pannebo hålor i Morups socken och denna förekomst bör vårdas väl.

Stenkrassing *Hornungia petraea* (L.) Rehb.: Bromelius (1694, sid. 74) skrev om ”Nasturtium petræum ... Lilla Bärgrasse med runda Skidor” från Göteborgstrakten utan någon angiven lokal. Gyllenhaal noterade den 1771 på Kinnekulle (Bertilsson m.fl. 2002), men detta var alltså inte första fyndet i Sverige men dock i Västergötland. Gyllenhaals uppgift är inte specificerad, men stenkrassing har flera växtplatser på bland annat Österplana hed och Österplana vall. Den observerades vid Nyängen SV om Österplana kyrka år 2015 enligt Enar Sahlin och Lennart Sundh (brev till förf.).

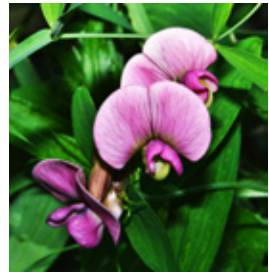
Hedjohannesört *Hypericum pulchrum* L.: Elias Fries angav denna art från ”In montibus Hallandicis supra Kungsbackam [på berg i Halland ovanför Kungsbacka]” (Fries 1817a) respektive ”in convalle quadam versus Björkeris [i en viss dal mot Björkeris]” (Fries 1817b). I ett tillägg till Liljeblads flora (1816, s. 716) omnämndes den: ”äfvén i Norra Halland”, vilket Georgson m.fl. (1997) också tog upp: ”Kungsbackatrakten baserat på uppgift av E. Fries”. Hedjohannesört finns sannolikt inte kvar på sin primärlokal och Artportalen presenterar inga sentida fynd av arten från Halland.

Åkerfibbla *Hypochoeris glabra* L.: Osbeck (1788) rapporterade åkerfibbla från ”åkrar i Hasslöf”. Åkerfibbla har minskat starkt under de senaste årtiondena och i Artportalen finns inga sentida fynd från Hasslövstrakten. Det är kanske inte helt osannolikt att en fröreserv likväl kan finnas kvar på eller nära primärlokalen.

Flytsäv *Isolepis fluitans* (L.) R. Br.: Elias Fries skrev att flytsäv förekom ”In fluviis

Hollandiæ; in par. Wessige ad Lia & Hukared, Smolandia ad Femsjö & Unnaryd præsertim copiose” (Fries 1814; ”belägg från 1813 i UPS” enligt Georgson m.fl. 1997). Fries uppgav samtidigt Vessige, Femsjö och (Södra) Unnaryd. Enligt Artportalen finns inga sentida fynd av flytsäv i Vessige socken. Däremot är arten i sen tid (t.ex. år 2017) återfunnen på flera växtplaster i Södra Unnaryd (Hylte kommun), en socken som visserligen ligger i Småland men som numera tillhör Hallands län. Enligt Birgitta Strömblad (Unnaryd; brev till förf.) ”har plantorna på några av ställena försvunnit, troligen p gr a uttorkning, och i år [2018] hittade jag ... flytsäv på ett ställe”. Flytsäv är känslig för eutrofiering och igenväxning. De återstående lokalerna bör skyddas och hindras från igenväxning och vattenförsämring.

Vingvial *Lathyrus (latifolius L. ssp.) heterophyllus L.*: Pehr Kalm (1746) observerade vingvial på Kinnekulle ”på backarna af Limstens vallen. Jag har sedermera sett den i stor myckenhet växande på backarna omkring Skiöfde”. Linnæus (1747) fann den under sin Västgötaresa: ”Denna växten har jag aldrig tilförena funnit wäxa wildt, men nu råkade jag den icke allenast här wid Mössebärg, utan ock wid Ällebärg. Herr P. Kalm har funnit densamma wid Kinnekulle.” Vingvial är rapporterad från Kinnekulle, Örnekulla (SV om Österplana kyrka) 1985 samt i Mössebergsparken, slänten omedelbart

ovanför Sanatoriet juli 2007 (Jörgen Grahn enligt Artportalen; Enar Sahlin, i brev till förf.). Den rapporterades i juni 2018 från Hene i södra Skövde (K. Kjellberg, Artportalen). Den sistnämnda lokalen kan vara den enda kvarvarande av de först angivna lokalerna från 1742 och bör i så fall skyddas och vårdas väl.

Vildris *Leersia oryzoides (L.) Sw.*: Fries (1814) publicerade vildris från ”In pratis Hollandiæ humidis prope Falkenberg, rarior”, men det äldsta belägget är från Dala i Eftra och härrör från 1813 (O. Lindén i herb. E. Fries i UPS, Georgson m.fl. 1997). ”Ad Dahla juxta ripas rivuli inter frutices rarissime [vid Dala intill åstränder mellan buskar mycket sällsynt]” (Fries 1817b). Enligt Artportalen finns vildris alltjämt i Suseån i Eftra.

Strandloka *Ligusticum scothicum L.*: Hos Kalm (1743) kan man läsa följande: ”Växer på stränder [sic!] i sandgruset på Lögnholmen [Lyngholmen] utan för Strömstad, på Ohlaskär [Olaskär], Amundholmen ock Väröarna [Väderöarna] nedan för ”Fahlun [sic!, skall vara Tanum (rättat av Kalm 1746)]”. på *Oroust* ock åtskilliga andra holmar”. Strandloka förekommer flerstädes på Väderöarna och även på vissa av de andra Kalm-lokalerna (Erik Ljungstrand, i brev till förf.).

Liguster *Ligustrum vulgare L.*: Kalm (1743) skrev även om liguster: ”Växer allestäds på Holmarne i stor myckenhet bland stenar uti backarne, mästendels alltid på Solsidan, til exempel, på Skorholmen [Skårholmen], Lögholmen [Lökholmen], Väröarna [Väderöarna], alla holmar vid Fiällbacka &c.”. Liguster är numera allmän i Bohusläns norra skärgård sedan betet har minskat kraftigt och arten borde finnas kvar på flertalet av Kalms lokaler.

Bohusmarrisp *Limonium humile Mill.*: Om bohusmarrisp skrev Kalm (1743): ”Växer

ymnigt på södra sidan af Lögholmen [Lökholmen] i Tanum Sockn långs efter stranden i sielfva vattubrynet". Arten finns kvar i detta område (Erik Ljungstrand, i brev till förf.) och lokalen bör skyddas och vårdas väl.

Myskmalva *Malva moschata* L.: Kalm hittade 1742 myskmalva "in Lögholmen [Lökholmen] Bahusiae infra Tanum" (Linnæus 1745) och den lär alltså finnas på lokalen (Kjell Emanuelsson och Erik Ljungstrand, i brev till förf.).

Rödmalva *Malva sylvestris* L.: Bromelius (1694, sid. 63) angav "Malva vulgaris ... Gemen Kattost den större / med rödachtig Blomma" från Göteborgstrakten, men utan närmare lokalbeskrivning. Arten uppgavs av Gyllenhaal 1806 från Göteborg, "Nya Elfsborgs fästning" (Bertilsson m.fl. 2002). Arten finns kvar i Göteborg.

Tistelsnyltrot *Orobanche reticulata* Wallr.: I brev till Elias Fries rapporterade Johan Mathesius tistelsnyltrot 1841 från "Mösseberg" (Bertilsson m.fl. 2002). "Magister Mathesius, som funnit den på *Circium heterophyllum* vexande *Orobanche Circii* Fr. in litt. [i brev]..." (Lindgren 1842; Mathesius 1854). Antalet blomskott varierar mellan olika år. Sålunda noterade Jörgen Grahn 96 ex. år 2015 och 26 ex. år 2016 (Enar Sahlin, i brev till förf.). Vissa år mejas dessvärre Mössebergsparkens ängar innan tistelsnyltrot har hunnit sätta mogna frön, vilket den ena av förf.

(JTT) hade tillfälle att observera i juli 2014.

Sengröe *Poa palustris* L.: "Uti Veinge Åkergårde" (Osbeck 1788). Arten bör finnas kvar i området. Sengröe är visserligen en ganska allmän art, åtminstone traktvis i södra Sverige, men uppgiften är från 1700-talet.

Bäcknate *Potamogeton polygonifolius* Pourret: "In aqua tenui rivuli Lagklarebäcks bäck, passim [i vatten i den smala bäcken Lackarebäck, här och där]" (Wahlberg 1820, som *P. natans* β *acaule*). Lackarebäck är belägen i Mölndal och arten rapporterades från Helenedal i Mölndal, ca 2 km Ö om Lackarebäck år 1994 (Enar Sahlin, i brev till förf.).

Smalbladig lungört *Pulmonaria angustifolia* L.: "Scaræ in vivario [Djurgården vid Skara] Mag. Tidström" (Linnæus 1755). Smalbladig lungört är inte återfunnen här i senare tid (Enar Sahlin, i brev till förf.).

Bergek *Quercus petraea* (Matt.) Liebl.: Linnæus (1747) skrev i sin Västgötaresa: "wäxte på Hunneberg, mer än på något annat ställe här i orten; ty hon beklädde alla sidor af bärget, såsom med en lund". Det äldsta kända belägget härrör från Västra Tunhem vid foten av Hunneberg, mittför prästgården 1816 (Bertilsson m.fl. 2002). Enligt Anders Bohlin och Lars Erik Norbäck finns bergek alltså kvar här (Enar Sahlin, i brev till förf.).

Murgrönsmjöja *Ranunculus hederaceus* L.: ”Circa Halmstadium in fossis [i diken] collegit Exper. D. Montin” (Retzius 1774). Det är ovisst vilken exakt lokal som avses av Retzius. Murgrönsmjöjans upptäckthistoria och nuvarande utveckling i Halland är väl dokumenterade (Georgson m.fl. 1997).

Sylnarv *Sagina subulata* (Swartz) C. Presl: ”Spergula saginoides ... ad Hasslöf Hallandiæ crescere observavit Plur. Rever. Præpos. OSBECK” (Retzius 1774). ”I handskrift av Osbeck 1776 från Halmstad, Vessige och Ås” (Peterson & Peterson 1967). ”På Halmstads backe vid vägen” (Osbeck 1788). Sylnarv finns sannolikt kvar på vissa lokaler i de nämnda områdena.

Engelsk fetknopp *Sedum anglicum* Huds.: ”Boh. Styrso nära Väderqvarken. Wahlberg!” (Hartman 1820). Enligt Blomgren m.fl. (2011) avsågs med all säkerhet Styrso i Göteborgs södra skärgård. Arten omnämndes dock inte av Wahlberg (1820). Den första lokaluppgiften från Bohuslän verkar vara ”in Koön prope Marstrand multis locis: P. F. Wahlberg” (Wahlenberg 1826) och på denna lokal ska den finnas kvar (Erik Ljungstrand, i brev till förf.).

Fjädergräs *Stipa pennata* L. (figur 8): ”W:gothia, Åsaka. Wartofta frequens” (Linné 1761, sid. 557), rapporterad av Johan Peter Falck (1732–1774) till Linné; ”Utmönstrad ur Svenska Floran till dess den år 1837 återfanns på samma växtställe å östra sidan af kullarne intill Bondegården” (Mathesius 1854). Under de senaste åren har fjädergräset visat en positiv trend på sin primärlokal tack vare välriktade vårdinsatser: 46 plantor/tuvor juni 2016, 72 plantor/tuvor juni 2017 samt 98 plantor/tuvor juni 2018 (Artportalen; Enar Sahlin, i brev till förf.). Angående upptäckthistoriken se vidare Fridén (1948).

Bohuslind *Tilia platyphyllos* Scop.: ”Finnes på öar i Strömstad-trakten, t. ex. Ödön [Norra Öddö] och Helsö” (Lindeberg 1852). Arten finns alltså på tre platser på Norra Öddö, men är inte återfunnen på Hällsö (Kjell Emanuelsson och Erik Ljungstrand, i brev till förf.).

Kustbaldersbrå *Tripleurospermum maritimum* (L.) W. D. J. Koch ssp. *maritimum*: ”Billingen [nära Älvsborgs fästning] war en liten holme, med et Batterie, som skildes ifrån landet med et litet kärr ... Chamæmelum maritimum växte ymnigt på hafsstranden” (Linnæus 1747). Lokalen är Stora Billingen nära Nya Varvet i Västra Frölunda. Kustbaldersbrå fanns kvar här så sent som år 2007 (Erik Ljungstrand, i brev till förf.).

Kategori 3. Andra viktiga historiska lokaler (t.ex. första fyndet i västra Götaland eller en lärdomshistoriskt betydelsefull lokal)

Backsippa *Anemone pulsatilla* L. (*Pulsatilla vulgaris* (L.) Mill.): Areschoug (1836) uppgav följande utbredning för backsippa i Göteborgstrakten: ”in campis collibusque apricis sterilibus ex. gr. ad viam inter templum Frölunda et Hylte; ad Lagklarebäck et in Ramberget insulæ Hisingen” [på soliga karga fält och kullar t.ex. vid vägen mellan

Frölunda kyrka och Hylte; vid Lackarebäck och på Ramberget på ön Hisingen]. Den förstnämnda lokalen är särdeles intressant, eftersom arten allttjämt växer i detta område. Fries (1945, 1971) återgav denna uppgift som ”V. Frölunda: mell. Frölunda kyrka o. Hylte” respektive ”V. Frölunda mln kyrkan o. Hylte”. Fries’ lokalbeskrivning beror dock på att han misstolkade Areschougs uppgift. Frölunda gamla kyrka, som revs 1869, var nämligen belägen ett stycke öster om den nuvarande Västra Frölunda kyrka. Den nya kyrkan uppfördes 1866 på Toftaåsen ca 2 km längre västerut. Denna lokal för backsippa låg sålunda vid vägen mellan Frölunda gamla kyrka och Hylte, en by i grannsocknen Askim. Denna plats utgörs i nutiden av en ljusöppen karg kulle strax intill motorvägen Västerleden och norr om Pilegårdens bostadsområde. Pilegården var en gård i den forna Hylte by. Lokalen för backsippa var på Areschougs tid – och är fortfarande – belägen i Askims socken och inte i (Västra) Frölunda. Backsippa är en art på tillbakagång i Sverige och denna vetenskapshistoriskt intressanta lokal för arten – en av de mycket få kvarvarande i Göteborgstrakten – är nu starkt hotad av bebyggelse och exploatering. Det är väsentligt att denna förekomst bevaras och vårdas.

Slättergubbe *Arnica montana* L.: Dömostorp, Fischerström 1754 (Gertz 1947). Enligt Artportalen finns slättergubbe kvar på några lokaler (med få individ) i Hasslövs socken (södra Halland).

Flocksvalting *Baldellia ranunculoides* (L.) Parl.: ”Alisma, *Ranunculoides*. Uti en bäck vid Knäffelstorp, ej långt från Halmstad.” (Montin 1766). Flocksvalting torde vara utdöd i området. Det finns inga sentida uppgifter om arten därifrån i Artportalen.

Äg *Cladium mariscus* (L.) Pohl: Ökull i Norra Lundby [Skara kommun], J. Mathesius 1830-talet är äldsta belägg enligt Bertilsson m.fl. (2002). Den observerades där så sent som i maj 2011 (K. Kjellberg, Artportalen). Förekomsten bör om möjligt skyddas.

Guckusko *Cypripedium calceolus* L.: Linnæus (1747) observerade arten under sin Västgötaresa ”vid Timsdala [Timmersdala] på Billingen”. Arten sågs vid Håkansgården i juni 1997 (Enar Sahlin, i brev till förf.). Guckusko är dold i Artportalen och har därför inte kunnat kollationeras beträffande nutida rapporter.

Praktnejlika *Dianthus superbus* L.: Linnæus (1755) uttryckte sig så här i *Flora Suecica*: ”in prato unico ad Stiernarp Hallandiæ, adeo copiosa, ut satam ex semine facile quis crederet; in adjacentibus vero vix ac ne vix unica occurrit. Aretin [på en enda äng vid Stjernarp i Halland, så ymnigt, att man lätt kunde tro att den vore sådd; i den närmaste omgivningen finns knappt en enda. Aretin]”. Praktnejlika torde vara försvunnen från Stjernarp. Förekomsten i Gullbrannareservatet (Eldsberga; Artportalen) är dock av mycket gammalt datum och har stort vetenskapshistoriskt värde.

Martorn *Eryngium maritimum* L.: Georgson m.fl. (1997) meddelade: ”I handskrift 1747 av Leche från Släp Malevik. Äldsta belägg från Halmstad 1700-talet (L. Montin i S).” Dömostorp, Fischerström 1761 (Gertz 1947). Martorn finns inte kvar på dessa gamla lokaler och det finns inga förekomster i denna del av Halland rapporterade i Artportalen under de senaste 30 åren.

Luktsporre *Gymnadenia odoratissima* (L.) Rich.: Det äldsta belägget från Västergötland är Fårdala i Åsle, E. Linnarson 1856 (Bertilsson m.fl. 2002). Närmast finns (eller fanns) arten i Svartarpskärrer i Åsle socken, där fyra exemplar observerades i juni 2014 (JTJ). Arten är dold i Artportalen och har därför inte kunnat kollationeras beträffande nutida rapporter. Den är dock sedan länge försvunnen från Fårdala (Enar Sahlin, i brev till förf.). Luktsporre är mycket känslig för igenväxning och i nutiden starkt hotad i Västergötland.

Murgröna *Hedera helix* L.: Bromelius (1694) uppgav murgröna från Göteborgstrakten utan närmare lokalangivelse. Rudbeck & Ludenius (1707) omnämnde arten från Halleberg och Hunneberg. Murgröna finns fortfarande på många ställen på och i anslutning till båda bergen (Bohlin & Geijer 1989; Enar Sahlin, i brev till förf.).

Kärrspira *Pedicularis palustris* L. ssp. *palustris*: Fischerström hittade kärrspira i Dömostorp 1754 (Gertz 1947). Enligt Artportalen finns kärrspira närmast vid Rollstorp och i Tjuvhultakärrer (Haslövs socken, södra Halland).

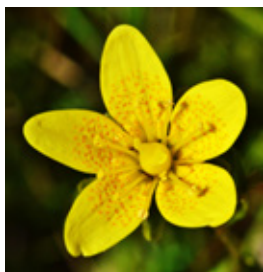
Granspira *Pedicularis sylvatica* L.: Fischerström hade granspira i Dömostorp 1754 (Gertz 1947). Arten torde vara försvunnen från Dömostorpstrakten, men finns enligt Artportalen kvar åtminstone i Baramosse och vid Bingsgårde (Haslövs socken, södra Halland).

Sandtimotej *Phleum arenarium* L.: ”Kille-sand ... i mängd” [Kilesand] och andra ställen på Syd-Koster i Tjärnö 1841 (Düben 1843). ”Kille-sand kallas ett naket sandfält, hvilket, ehuru af ganska inskränkt omfång, troligen är det största i Bohuslänska skärgården” (Düben 1843). ”Nordkoster ... ymnigt” (Düben 1843). Arten förekommer i nutiden bland annat ca 200 m S om och ca 350 m NV om Kilesands brygga, men även på flera andra lokaler på Syd-koster och Nordkoster (Blomgren m. fl. 2011; Artportalen; Kjell Emanuelsson, i brev till förf.).

Nattviol (troligen ängsnattviol) *Platanthera bifolia* (L.) L. C. Rich.: Fischerström observerade nattviol i Dömostorp 1754 (Gertz 1947). Nattviol finns enligt Artportalen alltså i Tjuvhultskärrerets naturreservat (Haslövs socken, södra Halland).

Uddbräken *Polystichum aculeatum* (L.) Roth: ”Ruds och Hults skogar i Ör samt Heden i Dalskog [Dalsland]” (Krok 1889). Claes Kannesten har meddelat oss (brev till förf.) följande om uddbräken i området Gråpälstan i Örs socken, vilket motsvarar Kroks uppgifter ”Ruds och Hults skogar i Ör”. ”Det är en välkänd och ofta besökt gammal lokal tillika nyckelbiotop, som numera är föremål för floraväxteri (nr. OD-Mel-0008). Antalet räknade exemplar varierar med åren men var exempelvis 203 ex. år 1973, 50 ex. 2000, 80 ex. 2006 och 108 ex. 2015. Bestånden är livskraftiga och något hot torde inte föreligga. Heden i Dalskog (Melleruds kommun), som är naturreservat, har flera förekomster av uddbräken på ett botaniskt rikt berg med namnet Ranneberget.” Arten har här livskraftiga och snarast ökande bestånd och även nya fynd av uddbräken har rapporterats under senare år.

Fjällskära *Saussurea alpina* (L.) DC.: Det äldsta belägget är från komministerbostället i Möne (Ulricehamns kommun), G. A. Gradelius 1869 (Bertilsson m.fl. 2002). Den är dock inte rapporterad från Möne under senare tid (Enar Sahlin, i brev till förf.).

Myrbräcka *Saxifraga hirculus* L.: Det äldsta belägget från Västergötland härrör från trakten av Hökesjön i Vartofta-Åsaka, Zander 1843 (Bertilsson m.fl. 2002), men här finns myrbräcka inte kvar (Enar Sahlin, i brev till förf.). Arten är i Västergötland i nutid känd enbart från Sjöängen i Slöta (funnen första gången 1863) och Gorsorna (Gorsan) i Valstad. Detta är också enligt Artportalen de enda kvarvarande förekomsterna söder om Jämtland. Även om dessa båda lokaler upptäcktes senare, är det av största betydelse att de bevaras och vårdas.

Sumparv *Stellaria crassifolia* Ehrh.: ”Parce in litore marino ad Halmstad [sparsam på havsstrand vid Halmstad]” (Fries 1818). Sumparv har minskat under de senare årtiondena, både i Skåne och Halland, men fanns enligt Artportalen kvar i två exemplar på stranden i Halmstad. Arten bör snarast eftersökas där och om möjligt räddas och lokalen skyddas.

Liten kustruta *Thalictrum minus* L. ssp. *arenarium* (Butcher) A. R. Clapham: ”*Thalictrum minus*. På en äng vid Nissa å, ofvan Frännarps gård i Snöstorps Socken” (Montin 1766). Kustruta har minskat betänkligt under senare decennier och i Artportalen finns inga recenta rapporter om arten från detta område.

Smörbollor *Trollius europaeus* L.: Fischerström noterade smörbollor i Dömostorp 1754 (Gertz 1947). Enligt Artportalen finns smörbollor kvar i Hasslövs socken (bland annat i Ekereds naturreservat).

Strandveronika *Veronica longifolia* L.: Sperling antecknade 1623 ”*Lysimachia coerulea spicata*. Buberg [Boberg] in prato.” (Bartholin 1662). Som nämnts ovan är växtnamnen utomordentligt svårtolkade hos Fuiren och Sperling, men mycket talar för att det är strandveronika som avses i deras växtförteckning. Arten är inte ovanlig i mellersta och norra Halland och det är inte otänkbart att den finns kvar vid Boberg.

Backvicker *Vicia cassubica* L.: ”In Hallandia vero, per collem, prope hortum prædii Sperlingsholm [utefter en höjd, i närheten av trädgården på godset Sperlingsholm]” (Rosén 1749, sid. 84). Det äldsta belägget emanerar dock från ”*Enslöv* mellan Nissan och kyrkan 1700-talet (L. Montin i S, enligt Georgson m.fl. 1997) och citerades av Retzius (1774): ”inter Halmstad & Sperlingsholm hanc plantam collegit D. Montin & semina nobiscum communicavit [denna växt insamlades av Doktor Montin mellan Halmstad och Sperlingsholm och han delade ut frön]”. Enligt Artportalen finns backvicker alltjämt i Enslövs socken (Ringåsen och Åled).

Ärtvicker *Vicia pisiformis* L.: ”i stenramlet vid Hunneberg åfvanföre Qvarnarne midt emot Börsledds Gästgifvaregård: Hrr Wrangel och Forselles, år 1806” (Wikström 1824). Arten är förgäves eftersökt i senare tid på denna lokal (Bohlin & Geijer 1989; Bertilsson m.fl. 2002; Enar Sahlin, i brev till förf.). Ärtvicker är starkt hotad i Västergötland (Artportalen).

Sammanfattning

Med hjälp av Linnénätet vill vi bevara så många som möjligt av naturvetenskapligt och lärdomshistoriskt värdefulla växtplatser i Sverige. Det är vår förhoppning att man ska kunna förankra denna idé även på myndighetsnivå och politiskt. Vi har valt namnet Linnénätet på grund av att Carl von Linné inte enbart är en av Sveriges mest kända personer internationellt, utan även för att han är en symbol för svensk naturvetenskap och lärdomshistoria. Det nationella nätet binder också samman platser och områden av stort natur- och kulturhistoriskt intresse. Det kan dessutom hjälpa oss att bevara det historiska perspektivet, eftersom mycket av floran utgör minnesmärken över vår kultur. Det finns glädjande nog talrika skyddade och vårdade platser av lärdomshistorisk karaktär i vårt land – inte minst Linnéminnen – och givetvis gäller det att rädda och skydda dessa viktiga områden, men lika viktigt är att för framtida generationer bevara de historiskt viktiga arterna på de lokaler där Elias Fries, Göran Wahlenberg och andra naturforskare för länge sedan fann och dokumenterade dem. Vi har som ett redskap för bevakandet av dessa växtplatser skapat projektet ”Linnénätet” i Artportalen.

Tack

Vi vill tacka Anja Rautenberg, Länsstyrelsen i Uppsala län, samt Johan Nilsson och Sebastian Sundberg, Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), för råd och handfast hjälp med att lägga upp projektet ”Linnénätet” på Artportalen. Ett stort tack vill vi även rikta till Kjell Emanuelsson (Föreningen Bohusläns Flora), Claes Kannesten, Peter Laudon, Erik Ljungstrand, Enar Sahlin och Lennart Sundh, vilka har bidragit med talrika lokaluppgifter för de olika landskapen.

Citerade källor

Andersson, P.-A. 1981. *Flora över Dal. Kärlväxternas utbredning i Dalsland*. Stockholm.

Areschoug, J. E. 1836. *Plantæ Cotyledoneæ Florae Gothoburgensis, quas, secundum familiarum naturalium ordinem friesianum*. Londini Gothorum.

Artportalen. <https://www.artportalen.se>

Bartholin, T. 1662. *Cista Medica Hafniensis*. Hafniæ.

Bertilsson, A. m.fl. 2002. *Västergötlands flora*. Lund.

Blomgren, E., Falk, E. & Herloff, B. (red.) 2011. *Bohusläns flora*. Föreningen Bohusläns Flora.

Bohlin, A. & Geijer, M. 1989. *Halle- och Hunnebergs flora*. SBT-redaktionen, Lund.

von Düben, M. W. 1843. Exkursion i Bohuslän 1841. *Bot. Notiser 1843*: 49–54, 65–76, 81–95.

Fabricius, J. C. 1779. *Reise nach Norwegen mit Bemerkungen aus der Naturhistorie und Oekonomie*. Hamburg.

- Fridén, L. 1948. Ny förekomst av *Stipa pennata* L. i Västergötland. Stäppfloran i ett kame-landskap på sydöstra Falbygden. *Bot. Notiser 1948*: 204–222.
- Fries, E. 1814. *Novitiæ Floræ Svecicæ*. Lundæ.
- Fries, E. 1817a. *Novitiæ Floræ Svecicæ. Part. IV*. Lundæ.
- Fries, E. 1817b, 1818. *Flora Hallandica I–II*. Lund.
- Fries, E. 1839. *Novitiæ Floræ Suecicæ. Continuatio, mantissa II*. Lundae et Upsaliae.
- Fries, E. 1842. *Novitiæ Floræ Suecicæ. Continuatio, mantissa III*. Lundae et Upsaliae.
- Fries, H. 1945. *Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar. Förteckning med fyndorter*. Göteborg.
- Fries, H. 1971. *Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar. Förteckning med fyndorter. Andra omarbetade upplagan*. Uddevalla.
- Georgson, K. m.fl. 1997. *Hallands flora*. SBT-redaktionen, Lund.
- Gertz, O. 1946. Ett obeaktat tillägg till Pehr Osbecks *Flora hallandica*. *Bot. Notiser 1946*: 536–538.
- Gertz, O. 1947. Dömostorps flora. En hittills okänd växtförteckning från år 1754. *Bot. Notiser 1947*: 305–316.
- Hartman, C. J. 1820. *Handbok i Skandinaviens flora, innefattande Sveriges och Norrrikes Vexter, till och med Mossorna*. Stockholm.
- Johansson, J. T. & Manktelow, M. 2018. Linné-nätet – ett nytt nationellt projekt för att bevara historiska växtlokaler. *Svensk Bot. Tidskr. 112*: 116–129.
- Kalm, P. 1743. Förteckning på några örter fundna i Bohus-Län 1742. *Kongl. Sw. Wetensk.-Acad. Handl. IV*: 105–112.
- Kalm, P. 1746. *Wästgötha och Bahusländska Resa Förrättad År 1742*. Stockholm.
- Krok, T. O. B. N. (red.) 1889. *C. J. och C. Hartmans Handbok i Skandinaviens flora, innefattande Sveriges, Norges, Finlands och Danmarks ormbunkar och fanerogamer. Tofte upplagan*. Stockholm.
- Leche, J. 1744a. *Disputatio Medico-Botanica exhibens Primitias Floræ Scanicæ*. Lundæ.
- Leche, J. 1744b. Förteckning öfver de raraste Växter i Skåne. *Kongl. Sw. Wetensk.-Acad. Handl. V*: 261–285.
- Liljeblad, S. 1816. *Utkast till en svensk flora, eller afhandling om svenska växternas väsendteliga kännetecken och nytta. Tredje Uplagan, med Norrska växter tillökt, efter Författarens död utgifven*. Upsala.
- Lindeberg, C. J. 1852. Växtgeografiska anteckningar öfver Bohuslän. *Bot. Notiser 1852*: 17–23.

- Lindeberg, C. J. 1854. Fortsatta exkursioner i Bohus län åren 1852–1853. *Bot. Notiser 1854*: 1–10.
- Lindeberg, C. J. 1858. *Novitiæ Floræ Scandinavicæ. I.* Göteborg.
- Lindgren, S. J. 1842. Exkursioner vid S. Ö. Stranden af Venern. *Bot. Notiser 1842*: 72–76.
- Linnæus, C. 1745. *Flora Svecica.* Stockholmia.
- Linnæus, C. 1747. *Wästgöta-Resa, på Riksens Högloflige Ständers Befallning Förrättad år 1746.* Stockholm.
- Linnæus, C. 1755. *Flora Svecica. Editio Secunda.* Stockholmia.
- von Linné, C. 1761. *Fauna Svecica. Editio altera.* Stockholmia.
- Mathesius, J. 1854. Iakttagelser öfver några inom Westergöthland förekommande Naturalster. *Bot. Notiser 1854*: 10–18.
- Montin, L. 1766. Förteckning på de i Halland vildt växande Örter, som äro sällsynte i Sverige, eller ock där ej tilförene blifvit fundne. *Kongl. Vetensk.-Acad. Handl. XXVII*: 234–247.
- Myrin, C. G. 1831. Anmärkningar om Wermlands och Dalslands vegetation. *Kongl. Vet.-Acad. Handl. för år 1831*: 171–269.
- Nordstedt, O. 1920. Prima loca plantarum suecicarum. Första litteraturuppgift om de i Sverige funna vilda eller förvildade kärlväxterna. *Bilaga till Bot. Notiser 1920.* Lund.
- Osbeck, P. 1788. Utkast til Flora Hallandica. *Götheb. Kongl. Wetensk. och Witt. Samh. Handl. Wet. Afd., stycke 4*: 3–34.
- Peterson, G. & Peterson, B. 1967. En reseberättelse av prosten Pehr Osbeck år 1776. *Varbergs Museum Årsbok 18*: 97–118.
- Retzius, A. J. 1774. *Fasciculus Observationum Botanicarum.* Lund.
- Rosén, E. 1749. *Observationes botanicae.* Londini Gothorum.
- Rudbeck, O. d.y. (praes.) & Ludelius, J. (resp.) 1707. *Exercitium Academicum de Hedera. Ac. diss. Resp. J. Ludenius.* Upsaliae.
- Wahlberg, P. F. 1820. *Flora Gothoburgensis. Ac. Diss. Praes. C. P. Thunberg.* Upsaliae.
- Wahlenberg, G. 1805, 1806. Utkast till Gottlands Flora. – *Kongl. Vetensk.-Acad. Nya Handl. XXVI*: 49–66, 110–136, *XXVII*: 57–76, 130–178.
- Wahlenberg, G. 1824, 1826. *Flora Svecica enumerans plantas Sveciæ indigenas. Pars prior, Pars secundo.* Upsaliae.
- Wikström, J. E. 1824. Bidrag till kännedomen om sällsyntare Växters geographiska utbredning inom Sverige. *Kongl. Vetensk.-Acad. Handl. för år 1824*: 439–461.

Västergötlands största ek

Anders Bohlin

Halltorpsgatan 14, 461 41 Trollhättan, anders.bohlin@telia.com

Wennerbergseken vid Ullersundet på Kålland är Västergötlands största ek. Den är inte åldersbestämd, men om man jämför den med Tunhemseken, som är åldersbestämd med dendrokronologisk metod till minst 800 år, så är Wennerbergseken sannolikt mer än 900 år. Den fanns således redan på medeltiden innan nationen Sverige hade bildats och innan den äldre västgöotalagen kom till.

Det sitter en gammal järnskyld på eken som visar att den är "naturminne" fridlyst 26 mars 1938. Skoglar Brnolfsson Wennerberg tog väl till i överkant då han skrev att den är cirka 1500 år gammal.

Skälet till att den kallas Wennerbergseken kan vara att den står på mark som tillhörde Brynolf Wennerberg en gång i tiden. Brynolf var bror till skalden, riksdagsmannen och landshövdingen Gunnar Wennerberg. Samma Wennerberg som bland annat skrev "Gluntarne". Efter skoltiden var tanken att Brynolf skulle bli lantbrukare. Han hade dock alltid varit konstnärligt lagd och detta intresse tog så småningom över. Vid 27 års ålder reste Brynolf till Köpenhamn för att förkovra sig i måleri. Efter cirka ett år reste han och brodern Gunnar ut i Europa och Brynolf stannar i Düsseldorf och studerade för professor C F Sohn. 1856 ställde han för första gången ut på Konstakademien i Stockholm. Framgången gjorde att han kunde resa till Paris och blev elev till Thomas Couture. Vid 40 års ålder gifter han sig och

flyttar tillbaka till Sverige och gården Djurgården vid Ullersundet på Kållands-halvön i Lidköpings kommun. Nu kombineras måleriet med lantbruket. Han målade oftast landskap och hästar, som var hans stora intresse, men även många porträtt. Många konstnärer kom på besök till Kålland, bland andra Wilhelm Dahlbom, Reinhold Callmander, Mauritz Lindström och Fredrick Collet.

1889 inträffade en brand på Djurgården och boningshuset totalförstördes. Därefter flyttade familjen till Göteborg där Brynolf Wennerberg avled 1894.

Eken ser ganska vital ut nu, och i dess mulm har vi inte funnit spillning av vare sig läderbagge eller svart guldbagge som exempelvis finns i de gamla ekarna i naturreservatet Tunhems ekhagar. Europas största skalbagge, ekoxen, är för närvarande känd i Västergötland, från en lokal i Marks kommun och ett fynd är gjort på Orust som närmast.

Inte heller kan man se några fruktkroppar av de allvarliga parasitsvamparna sva-velticka, blekticka eller ekticka på Wennerbergseken, men svampangripen är den dock. Så ihålig att det påstås att åtta personer rymdes i dess innandöme vid 1900-talets början. Nu är den så igenvuxen att ingen människa kan ta sig in i den. Då vi besökte eken den 22 september 2019 fann vi att det finns en hel del brunrötad ved vid basen på NO-sidan och i grenbrott kan man se cellulosa-fibrer som tyder på vitröta.

Eken är omskriven och uppmätt vid flera tillfällen:

Wennerbergsekens omkrets:	cm
Skårman 1926: 1 m ovan marken	770
M. Petterson 1956: br.h.	800
Carlsson & Hagman 1998: br.h.	913
Västergötlands flora 2001: br.h.	920
Alexandersson, H. & Bohlin, A. 2019: br.h.	958

Förutom stora, gamla ekar har vi också Sveriges största bok i Västergötland, Dykärr, Habo. I Västergötlands Flora står det 665 cm, och som Anders Bertilsson meddelat, är den nu cirka 715 cm i omkrets i brösthöjd år 2019.

Tack till Hans Alexandersson som bistått med resa och måttband, Johnny Hagberg som bistått med litteratur, Peter Post på länsstyrelsen som har koll på ekoxarna i Västra Götaland och Åke Carlsson som bistått med rättelser i litteraturen.

Litteratur

Bertilsson, A. m.fl. 2002. Västergötlands Flora, sid. 245, teckning sid. 110 av konstnärinnan Britta Dahl. Lund 2002.

Carlsson, Å. & Hagman, T. 2002. Gamla ekar. sid.182–183. Mölndal 2002.

Kjellberg, L. 2011. Stora ekar i Skara kommun. Skaraborgsnatur, sid. 96–103. Falköping 2011.

Petterson, M. 1959. Något om eken i forntid, nutid och framtid. Från Falbygd till Vänerkust. sid. 61–71, bild sid. 69. Lidköping 1959.

Skårman, J.A.O. 1927. Floran på Kållandsö och i angränsande delar av Kålland. Svensk Botanisk Tidskrift. Bd. 21, h.2, sid. 171–241. bild sidan 183. Stockholm 1927.

Wennerberg, S. B. 1935. Personhistorier och berättelser från Kållandsö och Lidköpingstrakten. 135s.

Wikipedia om konstnären Brynolf Wennerberg 2019.

Wennerbergseken från öster mäts, 2019-08-07.

Foto: Anders Bohlin

Ruderatfloran på Kvibergsfältet – en uppdatering

Håkan Pleijel¹ & Erik Ljungstrand²

¹Tornväktaregatan 12 A, 415 73 Göteborg, hakan.pleijel@bioenv.gu.se

²Järkholmsvägen, pl 614, 436 56 Hovås

För två år sedan berättade Håkan om ett antal fynd av mer eller mindre ovanliga ruderväxter som hade gjorts på den nordöstra delen av Kvibergsfältet under sommaren 2017 i kanterna av nyanlagda eller förbättrade gångvägar (Pleijel 2017). Toppamarant *Amaranthus hybridus* ssp. *hypochondriacus*, kråkkrossing *Coronopus squamatus* (syn. *Lepidium coronopus*), kalvnos *Misopates orontium* och råttsvingel *Vulpia myuros* hörde till de mest intressanta fynden.

I följd gjordes ytterligare en rad intressanta växtfynd i området vilka har presenterats i Svensk Botanisk Tidskrift (Pleijel & Ljungstrand 2018). Framst bland dessa var försommarjohannesört *Hypericum*

I juni 2019 fick vi se försommarjohannesörten stora gula blommor. 2017 fanns endast vegetativa skott och 2018 var den överblommad när den samlades för bestämning.

Med lite god vilja kan man ana de spiralvridna kronbladen på några av nyckelveronikans blommor.

cerastoides och nyckelveronika *Veronica orchidea*, aldrig tidigare observerade som vildväxande i Norden, såvitt vi vet. Utöver dessa kan bland annat även rysk nejlikrot *Geum aleppicum*, gulvädd *Scabiosa ochroleuca* och grå bolltistel *Echinops exaltatus* nämnas, alla tre mycket ovanliga i Sverige, i fallet grå bolltistel snarast i sydvästra Sverige. I en vägbkant hade stortimjan *Thymus pulegioides* etablerat sig med en vackert vitblommig

Den i Sverige mycket ovanliga ryska nejlikroten förekom ganska rikligt både 2018 och 2019 i det aktuella området på Kvibergsfältet. Det enda ställe där den tidigare är noterad i större mängd är i Hindås, men där är rysk nejlikrot å andra sidan en "karaktärsväxt".

Den eleganta grå bolltisteln är mycket sällsynt i sydvästra Sverige.

brunört *Prunella vulgaris* f. *alba* som närmaste granne. Medan gulvädden tyvärr inte verkar ha överlevt vintern 2018/19 så fanns förekomsterna av rysk nejlikrot, stortimjan och grå bolltistel kvar 2019.

Förekomsten av stortimjan har utvecklats positivt från 2018 till 2019.

Vackert vitblommig brunört i en vägkant vid Kvibergsfältet. Observera bladens ljusgröna färg – avsaknaden av vissa pigment hos detta albinistiska exemplar ger även växtens vegetativa delar en annan färg än normalt.

Nyckelveronokan verkar ha ökat (4 ex. 2018, 18 ex. 2019. Möjligen fanns skott av nyckelveronika redan 2018, men då endast vegetativa. När försommarjohannesörten identifierades 2018 – som en vegetativ planta hittades den redan på höstkanten 2017 – var den redan överblommad. Under senvåren 2019 kunde de stora, intensivt gula blommorna på den lågvuxna örten beskådas i full prakt.

Som om inte detta skulle vara nog sällade sig 2019 ytterligare en ny adventivart för Norden till Kvibergsfältets mångfald av växter. Under rekognosering för BFiG:s exkursion 18 juni stötte Håkan på en gräslilja *Sisyrinchium* i början av juni 2019. Gräsliljor har som namnet antyder gräslika, ganska breda blad och plattade skott. Många arter har kalkblad som avslutas med en karakteristisk udd. Arten gräslilja *Sisyrinchium montanum* är sedan tidigare rapporterad som förvildad i Sverige och finns avbildad i ”MoStEr” (Mossberg & Stenberg 2018). Växten på Kvibergsfältet stämde dock inte helt överens med denna art genom att ha en nod med blommor och blad ett stycke nedanför skottspetsen. Erik, som tidigare fördjupat sig i släktet, bestämde

Hittad 2019 och såvitt känt ny för Norden: grenig gräslilja.

Låga skott hittades 2018, men först 2019 blomade purpursporren och kunde identifieras. Blomningen pågick fram till mitten av oktober och överlevde en kraftig frostknäpp!

den till grenig gräslilja *Sisyrinchium angustifolium*, en art som inte verkar ha hittats i Norden tidigare. En annan trevlig art tillkom också 2019, purpursporre *Linaria purpurea*, annars mest funnen i högar eller deponier med trädgårdsavfall. Vid Kviberg är den en vägkantsväxt som under den milda hösten blommande ända till 15 oktober.

Området uppvisar ett stort artantal. Håkan har, utan att ha varit helt systematisk med att anteckna allt, en lista med 218 arter i de aktuella vägrenarna. Bland andra intressanta arter som inte redan anförts kan nämnas amerikansk nejlikrot *Geum*

Även den storbladiga amerikanska nejlikkroten finns i området. Den är inte alltför ovanlig i Göteborgstakten.

macrophyllum, ängsklocka *Campanula patula* och präriesolros *Helianthus × laetiflorus*.

En tillbakablick mot 2017 visar att ruderatfloran i området vid Kviberg snabbt har förändrats. Många av de ettåriga arter

som hittades år 2017 är nu helt försvunna (exempelvis toppamarant, kråkkrossing, kalvnos och råttsvingel) eller mycket fåtaliga (såsom hamnsenap *Sisymbrium altissimum*, klöveroxalis *Oxalis fontana* och ekorkorn *Hordeum jubatum*). Det är alltså, som väntat, de perenna arterna, i många fall inte observerade 2017 och i några fall inte heller 2018, som bidat sin tid och nu framträtt i blom så att de kunnat iakttas och identifierats. Säkert kommer successionen att gå vidare och gräs, klöver och tistlar att allt mer ta över. Men ännu finns mycket spännande botanik att inspireras av på Kvibergsfältet.

Citerad litteratur

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2018: Nordens flora. [”Tredje upplagan”.]

Pleijel, H. 2017: Några fynd av ruderatväxter i Utby – Calluna 34(4): 16-20.

Pleijel, H. & Ljungstrand, E. 2018: Försommarjohannesört, nyckelveronika och andra sällsynta ruderatväxter på Kvibergsfältet i nordöstra Göteborg. – Sv. Bot. Tidskr. 112(5): 264-268.

Börjes växtnötter

Vilka växter är det här undrar Börje Wernersson. Du kan få lite hjälp av Linnénätet på sidorna 2–19. Svar finns på sidan 32.

Som sandpapper
Växelström
Spänstigt hö
Att ölprova
Fyr

Botanik i Väst – en uppdatering

Börje Wernersson

Heljereds Byväg 13, 428 36 Kålleröd, borje.wernersson@gmail.com

Medlemsutvecklingen i Botanik i Väst på Facebook är fortsatt god. I början av oktober 2019 var medlemsantalet 1353. För ett år sedan var det 1217 vilket innebär en ökning med drygt 10 personer i genomsnitt per månad under året. Året innan var ökningstakten ungefär densamma, det vill säga en fortsatt stabil och jämn ökningstakt. Flest medlemmar ansluter sig under perioden maj–augusti.

Botanik i Väst är nu väletablerad och dess goda renommé ligger sannolikt bakom den fortsatt goda ökningen i medlemsantal.

Som tidigare erfarenhet visat, har ökningen tyvärr inte resulterat i ökat medlemsantal i våra föreningar. Det är dock uppmuntrande att intresset för botanik och vår grupp är påfallande stort, vilket är inspirerande och hoppningivande för framtiden. Kanske är föreningsmodellen inte tillräckligt anpassad för nutidens yngre och medelålders personer?

Aktivitetsnivån i Botanik i Väst är fortsatt hög. Antalet inlägg i vår grupp varierar mellan 5-10 per dag under sommarmånaderna. Intressant är att i snitt cirka 450 av medlemmarna följer, om än passivt, aktiviteterna i gruppen och att det totala antalet följare är nästan 1000, det vill säga det stora flertalet medlemmar. Gruppen och dess aktiviteter når därför många intresserade av botanik i och även utanför vårt västliga område. Kvinnorna står fortsatt för majoriteten (65 %) av

aktiviteterna i gruppen. Störst skillnad mellan könen ser man hos medelålders medlemmar.

När Botanik i Väst startades enades föreningarna, det vill säga de botaniska föreningarna i Dalsland, Bohuslän, Göteborg, Halland och Västergötland, om att gruppens fokus skall vara vilda och förvildade kärlväxter. Det har vi lyckats väl med även under 2019. Få inlägg handlar om andra frågor, som till exempel synpunkter på trädgårdsskötsel.

Expertbotanister och erfarna amatörbotanister bidrar till dialogerna i Botanik i Väst och ger utmärkta kommentarer och svar i gruppens informationsflöde, vilket är en förklaring till gruppens goda rykte.

Föreningarnas samtliga exkursioner, inklusive De Vilda Blommornas Dag i juni, och föreläsningar har som under 2018 annonserats en vecka i förväg i Botanik i Väst. Förhoppningsvis kan detta leda till att fler av gruppens medlemmar deltar i våra aktiviteter och på sikt ökar intresset för att stödja föreningens verksamhet genom att bli medlemmar. Vi har även gått ut med ett flertal uppmaningar om att blir medlem i någon av våra botaniska föreningar. Under 2019 har vi också givit information om våra föreningars floraväxteri med uppmaning att delta i denna viktiga verksamhet.

Är du inte medlem i Botanik i Väst ännu? Då är det dags att bli det! Det kommer att ge dig botaniskt mervärde.

Två avvikande blomformer

Aimon Niklasson

Trolltjärn 18, 436 40 Askim, aimon@bahnhof.se

Under sommaren har jag av goda vänner visats på två avvikande blomformer som även tilldragit sig allmänhetens intresse.

Den första var en storväxt vit fingerborgsblomma *Digitalis purpurea*, som många människor var undrande över, och som, förutom de vanliga fingerborgsformade blommorna, i toppen hade en rund blomma som alltså ”tappat sin asymmetri”. Detta kallas peloria och ställde till en hel del funderingar redan hos Linné. Denna avvikelse är inte helt ovanlig. Det har varit oklart hur den uppkommer men hos exempelvis gulsporre, som Linné beskrev angående peloria, så har en engelsk forskargrupp kanske kommit det hela på spåret. Så har till exempel en flygande fjäril och dess larv samma DNA-struktur men olika delar ”tystas” genom metylering av olika delar av generna, så att olika delar används vid olika faser i en livscykel hos fjärilar (liksom hos människa) på ett regelbundet sätt. Detta kan dock uppkomma tillfälligt och då ge upphov till exempelvis peloria. Mekanismen kallas ofta epigenetik.

Den andra var ett praktkungslysljus *Verbascum speciosum*, som blivit ännu praktfullare på grund av en avvikelse som kallas fasciation (av det latinska ordet för band) och som innebär en breddökning av exempelvis stängeln och som ger en oförutsedd form, som kan uppkomma hos många olika växtarter. Kanske uppkommer även dessa former via epigenetisk reglering.

Peloria hos fingerborgsblomma.

Fasciation hos praktkungslysljus.

Massförekomst av åkerkulla

Anders Bertilsson¹ (text) & Lennart Persson² (text och foto)

¹Västangårdsvägen 4K, 565 31 Mullsjö, bertilsson.gravsjo@telia.com

²Ängsrogatan 3B, 554 39 Jönköping, lenper51@gmail.com

Anders Bertilsson i ett hav av åkerkulla.

Under första halvan av juni i år åkte jag (AB) med en god vän, Bo Karlsson, den lilla vägen mellan Klämmestorp och Utvängstorp i Mullsjö kommun. Jag var ute för att titta efter fibblor i vägkanterna men såg inte till några.

Vid Skrickle ropade Bo till och pekade på några stora åkrar öster om vägen och sa: ”Det är alldeles vitt av prästaskallar!” Det är den lokala benämningen för prästkragar och andra liknande, vitblommiga kompo-

siter. Vi stannade och tittade eftersom jag tyckte det var för tidigt för prästkragens blomning. Jag såg genast att det var åkerkulla *Anthemis arvensis* som blommade i ofantliga mängder.

Några dagar senare, den 13 juni, visade jag lokalen för Lennart Persson, Jönköping, för att han skulle fotografera och rapportera in fyndet till Artportalen. Något liknande har ingen av oss sett tidigare. Där åkerkullorna stod som tätast

uppskattades antalet plantor till cirka 100 per kvadratmeter och det fanns nästan ingen kvadratmeter utan åkerkulla. Hela arealen var drygt tre hektar så det blir många exemplar totalt. Massblomningen beror sannolikt på det torra året 2018 som haft samma effekt också på många andra arter.

Vi passade också på att notera övriga växter på en mindre del av åkern och

fick ihop ytterligare 35 arter, de flesta triviala ogräsarter som nu är inlagda på Artportalen. Värde att nämna bland dessa är brokförgättnigej *Myosotis discolor* som är ovanlig i trakten men som har haft en ovanligt rik blomning i år, även på andra håll.

Det fanns ingen gröda på åkrarna utan de har legat i träda, troligen i flera år.

En utmattad slånbuske

Staffan Wall

Gibraltargatan 44, 412 58 Göteborg, staffanwall195@gmail.com

Det är väl känt att vitblommiga träd och buskar ur rosfamiljen normalt blommar på våren till exempel slån, körsbär, rönnar, häggmisplar, oxlar, hagtornar etcetera. Jag brukar kalla denna tid de vita veckorna.

Den 27 september 2018 fick jag syn på en vitblommande buske inte långt från Fjärås kyrka. Det visade sig vara en slånbuske som blommade sedan höstregnen hade börjat komma efter den extremt varma och torra sommaren. En notis om detta var införd i Calluna hösten 2018 med en bild på den blommande busken. Nästkommande vår närmare bestämt den 6 maj 2019 återvände jag till samma slånbuske för att se om den blommade. Detta var inte fallet som synes på den vidstående bilden som togs vid detta tillfälle. På bilden kan man se några ljusa fläckar som man kanske skulle kunna tro vara blommor. Vid närmare granskning visade det sig vara lavar med det passande namnet *Evernia prunastri*, på svenska slånlav. Den stackars slånbusken hade tydligen uttömt sin

energi på höstblomningen och orkade inte blomma igen efterföljande vår. Det skall bli intressant att se om den blommar våren 2020.

Mystisk nattskatta blev gallad besksöta

Ingvar Lenfors (text)

Rubingatan 7, 432 37 Varberg, ingvar@lenfors.se

Vid en cykeltur i slutet av augusti till Nedregårdens industriområde i nordöstra delen av Varberg lade jag märke till en liten bladrik och yvig ört intill en container. Att det var en *Solanum* var helt klart, men den liknade inte de gängse som vi har här i Halland, besksöta *S. dulcamara* eller någon av nattskattorna *S. nigrum* agg. Jag samlade in ett belägg, lade det i ett kuvert och skickade till Erik Ljungstrand i Göteborg. Han hörde snart av sig på telefon och sade sig också vara

osäker om bestämningen, och bestämde sig för att försöka komma till Varberg och granska den närmare.

Några dagar senare kom Erik och Uno Unger från Göteborg, och vi tittade tillsammans på den underliga växten. Att det rörde sig om en besksöta blev Erik nästan direkt klar över, men den var uppenbart angripen av någon skadegörare. Frågan var vilken organism som orsakat detta. Svaret kom någon dag senare. Vad jag hade hittat var en underlig gallbildning

Den mystiska "nattskattan".

Foton: Uno Unger

framkallad av besksötegallkvalster (eller tomatgallkvalster) *Aceria lycopersici* (syn. *Eriophyes l.*).

Detta var ju något av en besvikelse, eftersom jag hade förväntat mig en ny art av *Solanum* för Varberg. Men det var en liten tröst att vi på vägen dit ändå kunde titta på ett rätt stort bestånd av vittåtel *Aira caryophyllea*, som jag hade hittat i kanten av en gräsmatta vid samma gata, Härdgatan. Vittåtel tycks nästan helt saknas på Västkusten. I Varberg har den dykt upp på flera ställen (minst sex olika) under årens lopp; den har dock snart försvunnit igen. Den tycks vara mycket konkurrenskänslig.

Vad gäller besksötan växer den även i den lilla dungen Röda led i sydvästra delen av staden, i ännu större mängd. Här är den lianformad och klättrar högt upp i träden, där den deformerar deras stammar (mest lönn) som en annan stryparfikus!

”Stryparbesksöta”. Foto: Ingvar Lenfors

Börjes blomkluringar

Hellre hamn- än Slottssenap.

Ät nypon för ros skull.

Hellre säker ström än mist-el.

Hellre gömfröiga än näckros.

Hellre frisk tandrot än ditsatt krona.

Reklam

Birgitta Herloff

Skepparegången 6, 413 18 Göteborg, birgitta.herloff@gmail.com

Som alla Callunaläsare vet firar Botaniska Föreningen i Göteborg sitt hundraårsjubileum i december. Inför sjuttioårsjubileet, 1989, skrev Gustaf Bernström en historik över föreningen, *En frisk och blomstrandande perenn*.

Föreningens styrelse beslöt förra året att utöver att anordna ett "födelsedagskalas" skulle en fortsättning på "Perennen" skrivas, det vill säga en historik över åren 1990–2019. En arbetsgrupp tillsattes, bestående av nuvarande och tidigare ordförandena Aimon Niklasson, Gunnar Weimarck, Lars Arvidsson och Åslög Dahl samt Evastina Blomgren, Birgitta Herloff, Magnus Neuendorf och Sören Svensson. Arbetsgruppen har jobbat flitigt under det

gångna året med festförberedelser. Huvudansvaret för sammanställandet av historiken föll på mig.

Trettio års styrelse- och medlemsmötesprotokoll, exkursions- och föredragsprogram med mera tar en stund att gå igenom, systematisera och skilja viktigt från oviktigt. Tursamt nog har jag själv varit medlem under alla dessa år. Och lite otur i turen har varit att jag ganska ofta försjunkit i trevliga minnen. Inte så effektivt.

Nu är i alla fall boken klar! Den heter *En sekelgammal perenn* och kommer att släppas på jubileumsfesten och gå att köpa där. Den kommer också förstås att kunna köpas på våra medlemsmöten framöver.

Sådärja! Det var reklam för "min" bok!

De "grå" protokollen är många,
dessutom ibland väldigt långa.
Dock är de en skatt,
som bidrar till att
föreningens själ går att fånga.

Svar på Börjes växtnötter: oxtunga, svingel, fjädergräs, backsippa, martorn.

Manusstopp för Calluna (1) 2020

Manuskript till Calluna häfte 1, 2020 skall vara redaktionen tillhanda senast 1 februari. Mejla helst ditt manuskript som oformaterad wordfil, bilder i JPEG och tabeller i excel som bifogade filer till birgitta.herloff@gmail.com.

Postadress och telefon:

Birgitta Herloff, Skepparegången 6, 413 18 Göteborg, tel. 031 - 12 23 90.

Ring gärna i förväg och berätta vad du tänker skriva om.

Västergötlands Botaniska Förening säljer

Västergötlands flora, 743 sidor	200:-
Västergötlands flora, Supplement 1, 53 sidor	20:-
Västergötlands flora, Supplement 2, 32 sidor	20:-
Västergötlands Flora CD	50:-
Botanisk Västgötalitteratur, 63 sidor	50:-
Floran i Habo kommun, 256 sidor	150:-
Botaniska besöksmål i Västergötland, 294 sidor	200:-

Eventuell portokostnad tillkommer

Botaniska Föreningen i Göteborg säljer

Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och orbunkar (Fries 1971), 453 sidor*	100:-
En frisk och blomstrande perenn (Bernström 1989), 144 sidor*	100:-
En sekelgammal perenn (Herloff 2019), 80 sidor	100:-

*Medlemmar i BFiG kan köpa böckerna med
medlemsrabatt för 75:-

Innehåll

- 1 Niklasson, A. Ordföranden i BFiG har ordet
- 2 Johansson, J. T. & Manktelow, M. Linnénätet i västra Götaland
- 20 Bohlin, A. Västergötlands största ek
- 22 Pleijel, H. & Ljungstrand, E. Ruderatfloran på Kvibergsfältet – en uppdatering
- 25 Börjes växtnötter
- 26 Wernersson, B. Botanik i Väst – en uppdatering
- 27 Niklasson, A. Två avvikande blomformer
- 28 Bertilsson, A. & Persson, L. Massförekomst av åkerkulla
- 29 Wall, S. En utmattad slånbuske
- 30 Lenfors, I. Mystisk nattskatta blev gallad besksöta
- 31 Börjes blomkluringar
- 32 Herloff, B. Reklam
- 33 Manusstopp för Calluna
- 33 Föreningarna säljer

Framsidan: Wennerbergseken från väster 1928, ur Skårman 1927. Foto: G.S. Ander
Ovan: Anders Bohlin under Wennerbergseken från väster 2019. Foto: Karin Bohlin